

Weidevogelverbond werkt aan actieplan

De maatschappelijke belangstelling voor weidevogels is groot. In grote delen van Nederland zetten vrijwilligers, boeren en terreinbeheerders zich professioneel of vrijwillig in voor weidevogels. Voor soorten als de Grutto en de Slobbeend geldt dat een groot deel van de Europese populatie in Nederland voorkomt.

Voor deze weidevogelsoorten heeft Nederland een bijzondere verantwoordelijkheid.

Helaas is er een sterke achteruitgang van de meeste soorten weidevogels.

Welk beleid mag de komende jaren van de rijksoverheid verwacht worden?

Weidevogelbeheer neemt in het Nederlandse natuurbeleid een belangrijke plaats in. Sinds 1975 worden gerichte beleidsprogramma's voor weidevogels uitgevoerd. Reservaten worden aangekocht en ingericht voor weidevogels en met boeren worden beheersovereenkomsten afgesloten om hun agrarische werkzaamheden af te stemmen op de ecologische eisen van de weidevogels. Op dit moment besteedt LNV per jaar ca 33,9 miljoen euro per jaar aan weidevogelbeheer (tabel 1). Hiervan wordt ca 30,2 miljoen euro besteed aan agrarisch natuurbeheer via de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) op 147.000 ha landbouwgrond, en ca 3,7 miljoen via de Subsidieregeling Natuurbeheer (SN) en SBB op 18.000 ha in reservaten. In de politiek, de samenleving en bij de overheid is er zorg over het sterk dalende aantal weidevogels in Nederland. Ondanks landelijk weidevogelbeleid en -beheer is het aantal weidevogels de afgelopen jaren sterk teruggelopen. Om daadwerkelijk de teruggang van weidevogels te keren, is meer nodig dan een paar verbeteringen in het beheer. Daarvoor is het nodig de complexiteit van het weidevogelvraagstuk onder ogen te zien en met een integrale aanpak op systeemniveau te komen.

Complexiteit weidevogelvraagstuk

Het inrichten van reservaten en het afsluiten van beheersovereenkomsten met boeren blijkt onvoldoende voor het behoud van duurzame weidevogelpopulaties. Dit komt omdat het weidevogelvraagstuk niet alleen een beheer kwestie is. Er zijn veel factoren binnen Nederland, op de trekroute (Frankrijk, Portugal) en in de overwinteringsgebieden (westelijke Sahellanden) van invloed op weidevogels.

Weidevogels vinden in Nederland een optimaal habitat in het open gebied dat gebruikt wordt voor extensieve grondgebonden veehouderij. De oorzaak van het teruglopende aantal weidevogels ligt in de achteruitgang van deze habitat voor weidevogels. De oorza-

ken van de achteruitgang van de weidevogelhabitat komen in dit themanummer uitgebreid aan de orde en behoeven hier niet herhaald te worden. De achteruitgang is zeer complex, door de veelheid van factoren die van invloed is en de samenhang tussen deze factoren. Achter deze factoren zitten systeemontwikkelingen op diverse niveaus (van bedrijfsniveau tot wereldschaal). Het aanpakken van slechts één of enkele factoren zal daarom niet leiden tot een trendbreuk in de achteruitgang van de weidevogels. Een trendbreuk lijkt alleen mogelijk te zijn met een integrale aanpak op systeemniveau.

Recente verbeteringen in het lopende weidevogelbeleid

Het afgelopen jaar heeft het ministerie samen met de natuur- en landbouworganisaties kritisch gekeken naar de weidevogelpakketten van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) en besloten de nestbeschermingspakketten niet open te stellen in 2006. Er kunnen dus geen nieuwe contracten voor worden afgesloten. Enkel nestbescherming blijkt namelijk onvoldoende voor een succesvolle reproductie van weidevogels. In het Actieprogramma van het Weidevogelverbond (zie hierna) wordt bezien of en in welke delen van Nederland de nestbeschermingspakketten in de toekomst worden opengesteld.

Voor het verhogen van de effectiviteit van de SAN-pakketten voor weidevogels ziet het ministerie van LNV een belangrijke rol weggelegd voor agrarische natuurverenigingen. Zij kunnen samen met boeren een grasland-

mozaïek voor weidevogels realiseren. Afgelopen jaar heeft het ministerie het agrarische natuurverenigingen mogelijk gemaakt de effectiviteit van hun huidige beheer te verhogen. Dit hield in dat beheerders de mogelijkheid hebben gekregen om tijdens de looptijd van hun beschikking over te stappen van 'nestbescherming' naar 'uitgesteld maaibeheer'. Beheerders krijgen zo meer mogelijkheden om niet alleen de nesten te beschermen, maar ook te zorgen dat de pullen veilig op kunnen groeien, met voldoende voedsel én een vluchtplek tegen roofdieren. Van deze mogelijkheid hebben ca 80 agrarische natuurverenigingen gebruik gemaakt. Hiermee wordt dit jaar ca 2000 ha extra grasland gerealiseerd waar pas in juni gemaaid mag worden en pullen veilig kunnen opgroeien.

Verder leert het ministerie samen met Natuurlijk Platteland Nederland, Landschapbeheer Nederland en de Vogelbescherming van de ervaringen die momenteel worden opgedaan met het mozaïekbeheer van Nederland-Gruttoland (Gerritsen, dit nummer). Mozaïekbeheer is een vorm van graslandbeheer waarbij op gebiedsniveau wordt samengewerkt om voor weidevogels voldoende variatie in graslengte in ruimte en tijd te creëren van de vestigingsfase tot en met de kuikenfase. De Postcode-loterij heeft in de periode 2003-2005 op 1500 ha het mozaïekbeheer van Nederland-Gruttoland gefinancierd. Met financiering van het ministerie is in 2005 het mozaïekbeheer van Nederland-Gruttoland opgeschaald van 1500 naar ca 7500 ha.

Op verzoek van de Directie Natuur van het Ministerie van LNV heeft het Wageningen University and Researchcenter een 'evaluatie vooraf' (ex-ante evaluatie) uitgevoerd naar continuïteit van het mozaïekbeheer van Nederland-Gruttoland. In deze ex-ante evaluatie wordt aandacht gevraagd voor het belang van een groot percentage percelen waar laat gemaaid wordt en voor het belang van een hoge grondwaterstand voor weidevogels. In de offerte voor 2006 zijn deze aanbevelingen zo goed mogelijk overgenomen.

Subsidie	Oppervlakte (ha)	Kosten (miljoen euro)
Agrarisch natuurbeheer		
SAN	147.000	27,4
Kosten ANV's(*)		2,8
Natuurbeheer		
SN en SBB	18.000	3,7

Tabel 1. Jaarlijkse uitgaven LNV weidevogelbeleid (bron: Ministerie LNV). (*): Agrarische natuurverenigingen (ANV's) krijgen via de zg. ROS-regeling een bedrag per hectare om de organisatie en monitoring van het weidevogelbeheer te regelen (ROS is nu onderdeel van de SAN).

Weidevogels

De komende twee jaar moet duidelijk worden wat de effectiviteit is van het mozaïekbeheer en welke verbeteringen hierin zijn aan te brengen.

Nieuw weidevogelbeleid in het kader van 'het Weidevogelverbond'

Om te komen tot een integrale systeem-aanpak van de weidevogelproblematiek heeft het ministerie in 2005 het initiatief genomen voor het project 'het Weidevogelverbond'. Dit project moet in de zomer van 2006 leiden tot een Actieprogramma weidevogels. Met de uitvoering kan naar verwachting worden gestart in de tweede helft van 2006.

De naam 'het Weidevogelverbond' wil uitdrukken dat samenwerking van alle betrokken partijen van wezenlijk belang is. Verder drukt deze naam uit dat het niet om weidevogels alléén gaat, maar dat het gaat om het totaal van het open agrarisch cultuurlandschap met de bijbehorende agrobiodiversiteit waarvan weidevogels onlosmakelijk onderdeel uitmaken. Het project richt zich op een fundamentele discussie over de plaats van weidevogels in onze samenleving en de daarvoor benodigde strategieën en maatregelen.

Belangrijke partijen binnen het Weidevogelverbond zijn de weidevogelbeherende organisaties, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en de verschillende overheden (rijk, provincies, gemeenten en waterschappen). In november 2005 heeft een bestuurlijk overleg over weidevogels plaatsgevonden met bestuurders/directeuren van deze partijen. De deelnemers van het bestuurlijk overleg gaven de volgende nationale doelstelling voor weidevogels te willen realiseren:

'In 2010 dient de achteruitgang van het nationale aantal weidevogels per soort gestopt te zijn. Na 2010 dient het aantal weidevogels weer toe te nemen.'

Ook stelden de bestuurders zich achter het voorstel om drie categorieën leefgebieden voor weidevogels te onderscheiden:

- leefgebied voor de zeer kritische weidevogels (niveau Kemphaan): ca 30.000 hectare groot;
- leefgebied voor de kritische weidevogels

(niveau Grutto): ca 250.000 hectare groot;

- leefgebied voor de overige, karakteristieke weidevogels (niveau Kievit): het overig gras- en maïslandareaal.

De ligging, de omvang, de inrichting en het beheer van deze gebieden is gebaseerd op de ecologische eisen van de weidevogels. Een goede samenhang van de kerngebieden voor de zeer kritische weidevogels en de grotere kerngebieden voor de kritische weidevogels is nodig. Op dit moment wordt een inschatting gemaakt van de kosten die een geconcentreerd en verzwaard weidevogelbeheer op bovengenoemde arealen inhoudt. In het kader van het project 'het Weidevogelverbond' wordt gezien of de overheid deze gelden beschikbaar kan en wil stellen voor dit doel.

Alvorens deze doelstelling te kunnen realiseren, vonden de bestuurders het nodig dat de consequenties van de volgende aspecten in beeld worden gebracht: ecologie (kwaliteit leefgebied), areaal (kwantiteit leefgebied), financiën en maatschappelijk draagvlak. Inmiddels is de opdracht voor deze korte haalbaarheidsstudie gegeven aan de onderzoekinstelling Alterra.

In november 2005 heeft het bestuurlijk overleg tevens besloten om binnen het lopende project 'het Weidevogelverbond' een landelijke Projectgroep Weidevogels in te stellen. Deze Projectgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de eerder genoemde partijen. De Projectgroep heeft de opdracht om input te leveren aan de haalbaarheidsstudie en om een Actieprogramma Weidevogels op te stellen.

De eerste contouren van het Actieprogramma tekenen zich af. In de Projectgroep

Projectgroep op werkexcursie voor haalbaarheidsstudie (foto: Ronald de Graaff).

wordt veel belang gehecht aan een bottom-up benadering, bijvoorbeeld in de vorm van gebiedscontracten. De Projectgroep zal een organisatie-model gebaseerd op gebiedscontracten uitwerken. Waarschijnlijk wordt daarbij voorgesteld om de honorering van gebiedscontracten af te laten hangen van de 'te verwachten effectiviteit' en de beschikbare gelden. Dit betekent ook dat lopende contracten niet verlengd gaan worden als gebleken is dat ze niet effectief kunnen zijn. De 'te verwachten effectiviteit' hangt samen met de mate waarin het gebied geschikt is, of geschikt te maken is, voor weidevogels. Belangrijke factoren daarbij zijn de mate van openheid van het landschap, de watersituatie (grondwaterstand, plasdras-areaal), de mate van rust, de predatiedruk en het voedselaanbod gedurende de verschillende levensfasen van weidevogels (het voedselaanbod is sterk afhankelijk van het beheer). De Projectgroep zal een inschatting geven wat de benodigde gelden zijn. In hoeverre deze ook beschikbaar komen, hangt af van het belang dat de politiek hecht aan het behoud van het open agrarisch cultuurlandschap met de bijbehorende agrobiodiversiteit (en weidevogels in het bijzonder). Het concept-actieprogramma wordt met de uitkomsten van de haalbaarheidsstudie voorgelegd in een bestuurlijk overleg van mei 2006. De uitvoering van het Actieprogramma moet leiden tot realisatie van de landelijke doelstelling voor weidevogels.

Open agrarisch cultuurlandschap

Zonder diepgaand ingrijpen zal de weidevogelstand verder teruglopen. Het ministerie zet zich in om het lopende beleid effectiever maken (kader 1). Parallel daaraan wordt een fundamentele discussie gevoerd. Bestuurders zullen voor de weidevogels bepalende keuzes maken. Daarbij zullen zij zich een mening vormen over het belang van weidevogels binnen onze samenleving. Daarbij gaat het niet alléén om weidevogels, maar ook over de ruimte die Nederland wil bieden aan het open agrarisch cultuurlandschap met haar kenmerkende agrobiodiversiteit.

ir. L. van Brederode
beleidsmedewerker LNV
ir. H.M. Laporte
projectleider van 'het Weidevogelverbond'
Ministerie van LNV, Directie Natuur
Postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage
e-mail: l.r.brederode@minlnv.nl;
h.m.laporte@minlnv.nl

Kader 1. Kenniskring weidevogels

Naast de instelling van een landelijke (beleidsmatige) Projectgroep heeft het ministerie ook het initiatief genomen om een landelijke Kenniskring Weidevogels in te stellen. Op veel plaatsen en bij veel mensen is kennis aanwezig die van belang is voor een effectief weidevogelbeleid en -beheer. In de bundeling, het ontsluiten en het verspreiden van deze kennis is veel meerwaarde te halen. Ook is het belangrijk om gezamenlijk te benoemen welke kennis ontbreekt maar wel van belang is. De landelijke Kenniskring Weidevogels moet in deze behoefte gaan voorzien. In de Kenniskring is een dwarsdoorsnede van alle kennisinstellingen vertegenwoordigd en zijn ook beheerders en beleidsmakers opgenomen. Opzet is dat door overleg en samenwerking van onderzoekers, beheerders en beleidsmedewerkers een gedeelde visie ontstaat op de onderzoeksagenda, de uitkomsten van het onderzoek en de toepassingsmogelijkheden van deze kennis. In april 2006 is de eerste bijeenkomst van de Kenniskring geweest.